

ВІДНОСИНИ ДЕРЖАВИ І РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ: УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ І ПРОБЛЕМИ

Стаття присвячена розгляду стану і проблем законодавчо-правового врегулювання державно-конфесійних відносин у незалежній Україні, аналізу досвіду вирішення актуальних проблем у цій сфері та окресленню оптимальних шляхів їх розв'язання.

Ключові слова: Держава, Церква, ВРЦіРО, Верховна Рада, Кабінет Міністрів, державно-конфесійні відносини, релігійні організації, Українська Помісна Православна Церква, закон, концепція, постанова.

Євроінтеграційний курс України не може бути повноцінним без виконання низки зобов'язань, у першу чергу наближення її законодавства до європейських норм. Це стосується різноманітних сфер життєдіяльності країни. Але в ситуації формування демократичних засад української внутрішньої політики нас цікавить такий важливий її напрямок, що перманентно знаходиться у фокусі уваги міжнародного співтовариства, як свобода совісті, релігії, дотримання принципу толерантності в релігійній сфері та становлення державно-конфесійних відносин. Відзначимо, що поки в Україні існує ще цілий ряд проблем у названих напрямках стосунків. Тому розв'язання їх є надто **актуальним** завданням, причому дослідникам і державцям доступний передовий світовий досвід проведення толерантної політики країни щодо релігійної сфери.

Завданнями нашого дослідження стануть: – розгляд стану і проблем правового врегулювання державно-конфесійних відносин в Україні: – аналіз досвіду вирішення актуальних питань у цій сфері (наприклад, викладання предметів духовно-морального спрямування в державних освітніх закладах, практика військового капеланства тощо); – окреслення оптимальних шляхів їх розв'язання.

Визначена проблематика була і залишається чи не центральною темою дослідницьких пошуків багатьох українських учених-релігієзнавців: Бондаренка В.П. [1], Владиченко Л.Д. [2–3], Єленського В.Є. [4], Здіорука С.І. [5], Климова В.В. [6], Решетнікова Ю.Є. [15], Сагана О.Н. [16] тощо. Вона забезпечена також багатогранною законодавчою і джерельною базою.

Виклад матеріалу. Загальновідомо, що сферу державно-конфесійних відносин в Україні врегулюють базові та факультативні правові акти. До базових відносяться Конституція України і Закон «Про свободу совісті та релігійні організації». Чинна Конституція проголошує свободу совісті й основні принципи взаємин держави та релігійних організацій у статтях 11, 24, 34, 35 і 37, але основоположною серед них є 35 стаття [7], положення якої повністю відповідають міжнародним стандартам у цій сфері, а саме: статтям 1, 2, 7, 18, 19, 26 і 29 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права та статті 9 Європейської Конвенції захисту прав і основних свобод людини [3, с. 13].

Прийняття Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» було продиктовано нагальними потребами українського суспільства, що стало на шлях незалежного розвитку. Ось як характеризував цю необхідність В. Климов: «Уже на початок 80-х років почала досить чітко проглядатися невідповідність законодавчих норм реаліям релігійного життя в Україні, відчуваються негативні для самої держави наслідки подальших правових чи адміністративних обмежень нових процесів у релігійних спільнотах... Зрештою, внутрішньоцерковні прогресуючі процеси... на середину 80-х років актуалізували потребу в перегляді чинного тоді законодавства щодо релігійної галузі» [6, с. 84].

Хоча більше половини положень Закону було запозичено із тексту Закону СРСР «Про свободу совісті та релігійні організації», а з моменту його прийняття (23 квітня 1991 р.) до 2015 р. до нього одинадцять разів (1992, 1993, 1995, 1996, 2003, 2009, 2012 і 2014 рр.) вносилися зміни і доповнення, більшість з яких носила технічний характер, він і донині залишається одним із

найдемократичніших в Європі, хоча і потребує в деяких аспектах змін і корективів, у зв'язку з чим в Україні зараз ведеться відповідна законотворча робота.

Про доточність, необхідність і практичну користь його прийняття влучно висловився відомий фахівець В. Д. Бондаренко: «Відтак фактично дією Закону забезпечені не лише колосальні кількісні темпи росту релігійної мережі (більш як у 3,5 рази), а й її нові якісні характеристики – утворення системи релігійних ЗМІ та духовних навчальних закладів, розвиток релігійного середовища за власними законами, відвоювання Церквою суспільної ніші» [1, с.5].

Важливими нововведеннями українського Закону стали такі положення:

- 1) механізм реєстраційної процедури релігійних громад і їх право оскаржувати в суді дії реєстраційного органу [ст. 14];
- 2) таємниця сповіді [ч. 5 ст. 3];
- 3) можливість припинення діяльності релігійної організації за рішенням суду в разі порушення останньою законодавства України [ч. 4 ст. 16];
- 4) надання можливості релігійним організаціям одного конфесійного напрямку по чергово користуватися певною культовою спорудою [ч. 3 ст. 17];
- 5) заборона використання земельних ділянок, які надаються релігійним організаціям у постійне користування для будівництва і обслуговування культових та інших будівель, для здійснення підприємницької діяльності [ч. 7 ст. 17];
- 6) надання іноземного права здійснювати в Україні проповідницьку та релігійно-обрядову діяльність на запрошення релігійних організацій [ч. 4 ст. 24];
- 7) збереження державного органу України у справах релігій [ст. 30], який після внесення змін у Закон з 2012 р. отримав назву «центральный орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері релігії» [12].

Оскільки сфера державно-конфесійних відносин охоплює широкий спектр питань, то існує значна кількість підзаконних актів вищих і регіональних органів державної влади у даній сфері, також ціла низка статей в законах, дотичних до проблем, які регулюють питання державно-конфесійних відносин. До них відносяться нормативно-правові акти, пов'язані з майновими, фінансовими, податковими і судовими питаннями, проблемами релігійної освіти і благодійництва, душпастирства або капеланства в армії, питаннями альтернативної служби, пенітенціарної системи, культурно-духовними і морально-етичними проблемами.

Крім того, слід відзначити, що впродовж останніх років здійснювалося цілий ряд законотворчих і законодавчих ініціатив вищих органів влади у сфері державно-конфесійних відносин, що стосувалися таких кардинальних проблем, як: внесення змін до Конституції України; розробка нової редакції Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» та Концепції державно-конфесійних відносин. І якщо зміни до Конституції щодо державно-церковних відносин, хто би їх не пропонував, не зможуть кардинально змінити їх, то інші нормативно-правові акти сприятимуть гармонізації і вирішенню актуальних проблем діяльності релігійних організацій. Ініціативи щодо розробки нової редакції Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» відбуваються щороку, але всі вони тісно пов'язані з розробкою Концепції про державно-конфесійні відносини.

Перші спроби розробки такої Концепції з метою досягнення паритетності та гармонійності у взаємовідносинах держави і релігійних організацій були здійснені ще на початку XXI ст. У своєму зверненні з цього приводу ВРЦіРО зауважувала, що «для Церкви і релігійних організацій України актуальним залишається питання опрацювання та ухвалення в якості законодавчого акту проекту Концепції державно-конфесійних відносин України, розробленого робочою групою за участі конфесій, Центра ім. Разумкова та народних депутатів України» [13]. Проте, ні в 2008, ні в 2009, 2010 і 2012 р. Концепцію не вдалося погодити і прийняти. Причини були різними. По-перше, окремі міністерства (фінансів, економіки, внутрішніх справ, юстиції, культури) не погодилися із внесеним законопроектом. А, по-друге, з багатьма змінами і зауваженнями, внесеними під час обговорення Концепції, не погодилася ВРЦ і РО, вважаючи, що вони суттєво змінюють спрямованість законопроекту і не сприятимуть оптимізації державно-конфесійних відносин в Україні.

Натомість, у 2012 р. при Міністерстві культури було створено робочу групу, яка продовжує роботу над новою редакцією Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» [2, с. 38]. Крім того, частина проблем у державно-конфесійних стосунках у сферах освіти, військового капеланства, майна і використання земельних ділянок, оподаткування і оплати комунальних послуг тощо частково вирішується постановами Кабміну України або чекають свого вирішення у Верховній Раді. Наведемо декілька прикладів.

Так, до 2015 р., згідно чинного законодавства, релігійні організації не були зазначені в переліку юридичних осіб, які можуть засновувати навчально-виховні заклади, а отже видавати атестати державного зразка. Але 19 серпня 2015 р. постановою Кабміну № 652 «Про державне визнання документів про вищу духовну освіту, наукові ступені та вчені звання, видані вищими духовними навчальними закладами» дозволили рішенням вчених рад вищих навчальних закладів або наукових установ зараховувати на навчання або посади осіб, які є власниками документів про вищу духовну освіту, наукові ступені чи вчені звання, виданих вищими духовними навчальними закладами до набрання чинності Закону України «Про вищу освіту» [11].

Досить важливою проблемою є надання соціального захисту священнослужителям. До Верховної Ради України було внесено проект закону щодо добровільної участі в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування священнослужителів, церковнослужителів та осіб, що працюють у релігійних організаціях на виборних посадах. Цим проектом передбачено право священнослужителів і церковнослужителів, які не є найманими працівниками, на добровільній основі брати участь у системі загальнообов'язкового державного страхування.

Упродовж всього періоду незалежності України періодично піднімалося питання щодо запровадження у військові формування, а також у заклади пенітенціарної служби інституту капеланства (священства). Особливо актуальним це питання стало в умовах незаконної анексії Росією Криму та відкритої агресії на сході України. Введення інституту капеланства постійно підтримувало і все населення України. Так, згідно соціологічних опитувань 2013 р., 56% респондентів підтримало існування військового душпастирства у Збройних силах України.

На сьогоднішній день у Збройних силах України успішно працюють уже декілька сотень капеланів (душпастерів), проте певної моделі військового капеланства ще до сих пір не обрано. Тому, обираючи конкретну модель інституту душпастирства, важливо врахувати її ефективність і дієвість в українських реаліях, досвід врегулювання церковно-військових відносин і досвід співпраці щодо задоволення релігійних потреб військовослужбовців в умовах поліконфесійності та багатопартійності українського суспільства, практику шанобливого ставлення, а не тільки терпіння до представників інших релігійних конфесій тощо. На практиці ж військові капелани могли б опікуватися не лише задоволенням релігійних потреб військовослужбовців своєї конфесії, але й допомагати усім іншим брати активну участь у морально-патріотичному вихованні, соціальній роботі та духовній просвіті.

У запровадженні військового капеланства в Збройних Силах України ми маємо бути єдині, і щоб ця модель справді була національною, українською, бо не може бути капелана без означення національної приналежності. А ще, на нашу думку, військовий душпастир має мати військове звання офіцера і утримуватися державою. Крім того, потрібно запровадити систему цільової освітньо-військової підготовки капеланів. І тут потрібні злагоджені дії Церкви і освітніх військових закладів. Прикладом такої взаємодії можуть слугувати освітні заклади МОН України, де на спеціальності «Богослов'я» готуються кадри священнослужителів і функціонують військові кафедри. Як експеримент, таку підготовку може давати Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, де впродовж уже 20 років готують священнослужителів, частина з яких навчається і на військовій кафедрі. Але для цього потрібна відповідна законодавча база і злагоджені дії МОН і МО України.

Ст. 39 Конституції України гарантує право громадянам проводити мирні заходи, а проведення мирних зібрань релігійними організаціями регулюється ст. 21 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації». Проте, остання передбачає проходження дозвіллевих процедур у державних інстанціях щодо реалізації цього права. Тому релігійні організації України

неодноразово консолідовано виступали проти такої дискримінаційної норми, оскільки вона обмежує їхні конституційні права на мирні зібрання. І хоча упродовж 2008 – 2015 рр. до Верховної Ради України вносився ряд законопроектів щодо спрощення процедури мирних зібрань релігійними організаціями і ліквідації всіляких дозвілевих механізмів, ця проблема залишається неврегульованою і донині.

Досить багато законопроектів та ініціатив українських парламентарів стосувалося майнової сфери діяльності релігійних організацій. Вони стосувалися введення мораторію на приватизацію майна культового призначення, розширення переліку об'єктів культурної спадщини, що не підлягають приватизації; повернення майна культового призначення релігійним організаціям (особливо це стосувалося повернення релігійним організаціям культового майна, що зберігалось раніше в архівах); передачі у користування релігійним організаціям об'єктів культурної спадщини. Зауважимо щодо останніх, внесені законопроекти часто носили альтернативний характер. Мова йде у першу чергу про комплекс Києво-Печерської лаври та комплексу будівель Свято-Успенської Почаївської лаври у Тернопільській області Української Православної Церкви. Одні законопроекти пропонують ввести заборону щодо передачі у власність релігійним організаціям культового майна з переліку об'єктів культурної спадщини, включених і запропонованих до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО [10], інші ж мають намір дозволити передавати релігійним організаціям культові об'єкти, які належать до культурної спадщини, або розширити функції Кабміну стосовно передавання їх у безплатне користування чи у власність релігійних громад [2, с. 44]. Подібного роду альтернативність і нерішучість владних структур дозволяє УПЦ і надалі користуватися у корисливих цілях Києво-Печерською і Почаївською Свято-Успенською лаврами та збагачуватися «п'ятій колоні Кремля» в Україні.

Вельми болючою проблемою є питання, пов'язані з користуванням релігійними організаціями земельними ділянками на постійній і безоплатній основі. У значній мірі врегульовує їх Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо права релігійних організацій на постійне користування земельною ділянкою» (січень 2009 р.) та розпорядження Кабінету Міністрів України № 1958 від 12 жовтня 2010 р., яким було поновлено право релігійних організацій, особливо монастирських комплексів, на отримання в користування лісових ділянок, необхідних для будівництва та обслуговування культових будівель.

У зв'язку з розширенням міжнародної співпраці усіх релігійних організацій гостро постало питання про процедуру оформлення віз релігійних діячів як українських, так і іноземних. Для його вирішення Кабмін прийняв ряд постанов, серед яких, наприклад, збільшив термін перебування іноземців-священнослуживців в Україні з 180 днів на рік до впродовж усього терміну дії візи, але не більше, ніж три роки; спростив правила оформлення віз для в'їзду в Україну або транзитного проїзду через її територію для релігійних діячів тощо [15].

Функціонуючий нині Податковий кодекс України, прийнятий у грудні 2010 р., зберігає для релігійних організацій статус неприбуткових організацій, визначає випадки сплати ними податку на прибуток; звільняє їх від податку на додану вартість операцій з постачання релігійними організаціями культових послуг і предметів культового призначення, а також від сплати податку на землю; передбачає право фізичної особи на відмову від ідентифікаційного коду тощо [9]. Сподіваємося, що проект нового Податкового кодексу України, який поданий Кабміном до Верховної Ради, суттєво не змінить ситуації щодо оподаткування доходів релігійних організацій.

Досить часто при формуванні тарифів і ставок на комунальні послуги не враховувалися інтереси релігійних організацій. Але упродовж 2010 – 2011 рр. постановами Кабміну тарифи для релігійних організацій за використання електроенергії, газу, послуг центрального опалення, центрального водопостачання і водовідведення були встановлені на рівні з тарифами населення. Важливість такого рішення стала відчутною саме зараз, оскільки за останній рік держава уже декілька разів необгрунтовано піднімала ціни на газ, електроенергію і воду. Цими ж постановами було підвищено ставку за оренду державного і комунального майна для орендарів удвічі: від 45 до 80% [2, с. 48].

Частина ініціатив органів державної влади стосувалася посилення відповідальності щодо дискримінації та наруги над релігійними переконаннями і почуттями, порушення вимог охорони

культурної спадщини, що відобразилося у внесенні відповідних змін до Кримінального, Кримінально-процесуального й Адміністративного кодексів України. Правда, значна частина змін так і не була прийнята Верховною Радою України з мотивацією, що вони не дадуть очевидного поліпшення змісту законів, а лише ускладнюють застосування чинних норм кримінального й адміністративного права. І тільки щодо охорони культурної спадщини парламентарі прийняли закон (11 травня 2010 р.), який передбачав посилення адміністративної та кримінальної відповідальності за порушення вимог у сфері охорони культурної спадщини.

Інші нормотворчі ініціативи ВРУ і КМУ щодо вдосконалення законодавчої бази про свободу совісті та діяльність релігійних організацій стосувалися розпоряджень і законопроектів щодо підвищення рівня толерантності в суспільстві, виявлення і припинення розповсюдження матеріалів із закликами до розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі чи ненависті; захисту соціальної моралі, персональних даних [3, с. 49]. Правда, вносилися проекти законів, норми яких обмежували діяльність релігійних організацій та утвердження свободи совісті і віросповідання. Найрезонансним у цьому плані стало прийняття Закону України «Про прийняття змін до деяких законодавчих актів України (щодо діяльності Міністерства юстиції, Міністерства культури, інших центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується через відповідних міністрів, а також Державного космічного агентства)» від 16 жовтня 2012 р. [2, с. 50]. Ці зміни, на думку експертів, суттєво погіршили стан релігійної свободи в Україні. Тому на разі актуальним є перегляд введених вище названим законом обмежень.

Проте чи не найважливішою проблемою однаково значимою і для держави, і для Церкви, особливо в умовах анексії Криму і збройної агресії Росії на Сході України, є питання помісності Українського Православ'я. Бо, на нашу думку, мало буде звільнення окупованих росіянами українських територій. Важливіше за все не допустити у майбутньому повторення окупації. А для цього потрібно в першу чергу духовне визволення православних віруючих від «руссаго міра» і брехливої московської пропаганди. Найважливішою складовою такого духовного пробудження і повинно стати проголошення Української Помісної Православної Церкви.

Відомий український релігієзнавець О. Саган у своїй статті «Помісна церква: суспільний запит та проблемність становлення» для означення реалізації помісності Православ'я в Україні вживає, на нашу думку, досить правильний термін – «конституювання» [16, с. 28-33], під яким розуміється «не механічне «створення» якоїсь нової Церкви із частин інших Церков», а як «об'єднання в одній Церкві потенцій існуючих автокефальних та самоуправних Церков для виходу православ'я – домінуючої в Україні конфесії, що переживає не кращі свої часи у розділенні – на новий, більш успішний в організаційному та богословському аспектах, рівень розвитку» [16, с. 29].

Зрозуміло, що цей процес є тривалим (про що свідчить досвід здобуття помісності іншими Церквами) і складним, бо значна частина віруючих і кліру нинішньої УПЦ МП не підтримують ідею української помісності. Та й ієрархи УАПЦ не горять бажанням об'єднуватися з УПЦ КП. І хоча Українська Помісна Православна Церква розуміється перш за все як об'єднання трьох найбільших православних Церков в Україні, у перспективі до них можуть долучатися і дрібніші Церкви, наприклад УАПУ (о), православні церкви української діаспори тощо.

Однак не потрібно плутати поняття «помісна Церква» і «державна Церква». Враховуючи багатолітній український досвід і традиції, прагнення нашої країни інтегруватися в європейський простір, Церква в Україні жодним чином не може бути державною. Тому побоювання всіх неправославних конфесій та релігійних напрямків, що православні за допомогою ідеї помісності монополізують свою роль у духовному житті країни, безпідставні. Навпаки, їхні прихильники позбавляться проповідуваних Московською патріархією шовіністичних і монархічних ідей на зразок «руссаго міра», «слов'янського братства», «відродження СРСР» тощо.

Слід зауважити, що на даному етапі боротьби України за своє виживання і збереження незалежності в умовах відкритої військової агресії Росії та анексії Криму проблема конституювання Української Помісної Православної Церкви перетворилася з чисто теоретичної чи очікуваної на життєво необхідну. Бо здобуття Українським Православ'ям помісності стане не лише дієвим чинником відродження ментальності української нації, але й мінімізує ідеологічні, економічні і культурні впливи путінської Росії, не властиві для українців. Утворення в Україні

єдиної Православної Церкви буде протидією тотальній русифікації українців, чому сприяє зараз і УПЦ МП навіть під час своїх богослужінь.

Київська митрополія понад три століття перебуває в юрисдикції Московської патріархії і це корінним чином вплинуло на психологію, світогляд і поведінку віруючих та формування керівної ланки Церкви. Тому потрібно скрупульозно, постійно і наполегливо «повертати» українцям історію їхньої Церкви, традицій, звичаїв, і обрядів, що сягають витоків княжої доби; базових підходів до формування еклезиологічних засад функціонування Церкви. Потрібне формування внутрішнього запиту і переконаності пересічних православних віруючих мати і відстоювати свою православну автокефалію [16, с. 31].

Вся українська громадськість повинна об'єднати свої зусилля (матеріальні, наукові, ідеологічні) у протидії фальсифікаціям історичних процесів, об'єктивному й ефективному донесенні інформації про Православ'я в Україні до населення. З цією метою і православні церкви повинні розробляти якісно нові комунікативні форми роботи із віруючими. Не має стояти осторонь цього процесу і держава, що повинна фінансово підтримувати ефективні напрями донесення інформації з історії Українського Православ'я і видатних церковних діячів, видання богословської, наукової та науково-популярної літератури тощо.

Висновки. Отже, здійснивши огляд стану і перспектив взаємовідносин держави і Церкви в Україні, можна констатувати, до початку 2016 р. серед найактуальніших проблем державно-релігійних стосунків були вирішені такі: надання права релігійним організаціям засновувати загальноосвітні навчальні заклади; введення «Богослов'я» у перелік державних спеціальностей; розширення соціальних пілг для студентів і викладачів духовних навчальних закладів нарівні зі слухачами та працівниками державних навчальних закладів; і частково запровадження інституту капеланства (душпастирства) у військових та інших збройних формуваннях. До сих пір невирішеними залишаються питання введення спрощеного порядку проведення мирних заходів релігійними організаціями; повернення у повному обсязі раніше експропрійованого культового майна релігійним організаціям; удосконалення реєстраційної процедури для релігійних організацій; прийняття як окремого нормативно-правового акту «Концепції державно-конфесійних відносин».

Проте, найважливішою і життєво найнеобхіднішою проблемою для України залишається конституювання Української Помісної Православної Церкви, що вимагає об'єднання зусиль усіх сторін – держави, Церкви і всієї громадськості.

Література

1. Бондаренко В. До питання про необхідність удосконалення Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» / Віктор Бондаренко // Релігія і закон: проблеми правового врегулювання державно-церковних відносин. Збірник матеріалів [ред. кол.: В. Д. Бондаренко та ін.]. – К.: «ВП», 2002. – С. 5 – 16.
2. Владиченко Л. Д. Досвід впровадження військового священства (капеланства) у Збройні сили України / Л. Д. Владиченко // Схід / Гол. ред. Білецький В. – 2014. – № 1 (27). – С. 180 – 185.
3. Владиченко Лариса. Україна та Польща: компаративний аналіз відносин між державними і релігійними інституціями // Лариса Вдовиченко. – Канів: Родень, 2014. – 368 с.
4. Єленський В. Релігія після комунізму. Релігійно-соціальні зміни в процесі трансформації центрально- і східноєвропейських суспільств: фокус на Україні / Віктор Єленський. – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2002. – 419 с.
5. Здіорук С. І. Розбудова партнерської моделі державно-конфесійних відносин в Україні та утвердження Української Помісної Православної Церкви [Електронний ресурс] / С. І. Здіорук, С. В. Токман. – Режим доступу до тексту: <http://old.niss.gov.ua/Table/16102009/Donovid:httf22>
6. Климов В. Особливості української моделі державно-церковних відносин / Валерій Климов // Релігійна свобода: гуманізм і демократизм законодавчих ініціатив в сфері свободи совісті (міжнародний і український контекст) [за ред. А. Колодного і О. Сагана]. – К., 2000. – 111 с.
7. Конституція України. Текст Основного Закону з офіційними тлумаченнями Конституційного Суду [огляд і коментарі: В. Ф. Погорілка та В. Л. Федоренка]. – К.: Наук. думка, 2006. – 210 с.
8. Концепція державно-конфесійних відносин в Україні // Національна безпека і оборона. – 2004. – № 3 (51). – С. 3-10.
9. Податковий кодекс України: на що очікувати віруючим і релігійним організаціям (оновлено) [Електронний ресурс] // Інститут релігійної свободи офіційний сайт. – Режим доступу до

- тексту: http://www.ics.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=751%3A1&catid=53%3Akons&Itemid=76&lang=uk.
10. Порівняльна таблиця до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законів України (щодо передачі об'єктів культурної спадщини релігійним організаціям)» [Електронний ресурс] // Верховна Рада України офіційний веб-портал. – Режим доступу до документу: [wl.cl.rada.gov.ua/pls/zweb2/webpvoc34?id=&pf35401=262182](http://www.rada.gov.ua/pls/zweb2/webpvoc34?id=&pf35401=262182)
 11. Постанова Кабінету Міністрів України № 652 «Про державне визнання документів про вищу духовну освіту, наукові ступені та вчені звання, видані вищими духовними навчальними закладами» [Електронний ресурс] // Урядовий портал – найновіші надходження документів КМУ. – Режим доступу до тексту: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248463457>
 12. Про свободу совісті та релігійні організації. Верховна Рада УРСР; Закон від 23.04.1991 № 987 – XII, чинний [Електронний ресурс] // Верховна рада України офіційний веб-портал. – Режим доступу до закону: <http://zakon2.rada.gov.ua/lavs/show/987-12>
 13. Рада представила керівництву держави свій шлях законодавчих змін у сфері свободи совісті [Електронний ресурс] // Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій офіційне інтернет-представництво. – Режим доступу до тексту: <http://vrciro.org.ua/ua/novyny/93-rada-predstavylakerivnyctvu-derzhavy-svij-shlyah-zakonodachyh-zmin-u-sferi-svobody-sovasti>.
 14. Релігія і влада в Україні: проблеми взаємовідносин. Інформаційно-аналітичні матеріали до Круглого столу на тему: «Державно-конфесійні відносини в Україні, їх особливості і тенденції розвитку» 8 лютого 2011 р. – К.: [б. в.], 2011. – 82 с.
 15. Решетніков Ю. Актуальні питання розвитку державно-церковних відносин в Україні [Електронний ресурс] / Юрій Решетніков // Режим доступу до тексту: http://fisu.org.ua/ua/index/expert_thought/analytic/39913/.
 16. Саган О. Помісна церква: суспільний запит та проблемність становлення / Олександр Саган // Релігія та Соціум. Міжнародний часопис. – Чернівці: Черн. нац. ун-т, 2015. – № 3 (19). – С. 28 – 33.

Literatura

1. Bondarenko V. Do pytannya pro neobkhdnist' udoskonalennya Zakonu Ukrayiny «Pro svobodu sovisti ta relihiyni orhanizatsiyi» / Viktor Bondarenko // Relihiya i zakon: problemy pravovoho vrehulyuvannya derzhavno-tserkovnykh vidnosyn. Zbirnyk materialiv [red. kol.: V. D. Bondarenko ta in.]. – K.: «VIP», 2002. – S. 5 – 16.
2. Vladychenko L. D. Dosvid vprovadzhennya viys'kovoho svyashchenstva (kapelanstva) u Zbroyni syly Ukrayiny / L. D. Vladychenko // Skhid / Hol. red. Bilets'kyi V. – 2014. – № 1 (27). – S. 180 – 185.
3. Vladychenko Larysa. Ukrayina ta Pol'shcha: komparatyvnyy analiz vidnosyn mizh derzhavnymy i relihiynymy instytutsiyamy // Larysa Vdovychenko. – Kaniv: Roden', 2014. – 368 s.
4. Yelens'kyi V. Relihiya pislya komunizmu. Relihiyno-sotsial'ni zminy v protsesi transformatsiyi tsentral'no- i skhidnoyevropeys'kykh suspil'stv: fokus na Ukrayini / Viktor Yelens'kyi. – K.: NPU im. M. P. Drahomanova, 2002. – 419 s.
5. Zdioruk S. I. Rozbudova partners'koyi modeli derzhavno-konfesiynykh vidnosyn v Ukrayini ta utverdzhennya Ukrayins'koyi Pomisnoyi Pravoslavnoyi Tserkvy [Elektronnyy resurs] / S. I. Zdioruk, S. V. Tokman. – Rezhym dostupu do tekstu: <http://old.niss.gov.ua/Table/16102009/Donovid:httf22>
6. Klymov V. Osoblyvosti ukrajins'koyi modeli derzhavno-tserkovnykh vidnosyn / Valeriy Klymov // Relihiyna svoboda: humanizm i demokratyzm zakonodavchykh initsiatyv v sferi svobody sovisti (mizhnarodnyy i ukrajins'kyi kontekst) [za red. A. Kolodnoho i O. Sahana]. – K., 2000. – 111 s.
7. Konstytutsiya Ukrayiny. Tekst Osnovnoho Zakonu z ofitsiynymy tлумachennyamy Konstytutsiynoho Sudu [ohlyad i komentari: V. F. Pohorilka ta V. L. Fedorenka]. – K.: Nauk. dumka, 2006. – 210 s.
8. Kontseptsiya derzhavno-konfesiynykh vidnosyn v Ukrayini // Natsional'na bezpeka i oborona. – 2004. – № 3 (51). – S. 3 – 10.
9. Podatkovyy kodeks Ukrayiny: na shcho ochikuvaty viruyuchym i relihiynym orhanizatsiyam (onovleno) [Elektronnyy resurs] // Instytut relihiynoyi svobody ofitsiynyy sayt. – Rezhym dostupu do tekstu: http://www.ics.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=751%3A1&catid=53%3Akons&Itemid=76&lang=uk.
10. Porivnyal'na tablytsya do proektu Zakonu Ukrayiny «Pro vnesennya zmin do deyakykh zakoniv Ukrayiny (shchodo peredachi ob"yektiv kul'turnoyi spadshchyny relihiynym orhanizatsiyam)» [Elektronnyy resurs] // Verkhovna Rada Ukrayiny ofitsiynyy veb-portal. – Rezhym dostupu do dokumentu: [wl.cl.rada.gov.ua/pls/zweb2/webpvoc34?id=&pf35401=262182](http://www.rada.gov.ua/pls/zweb2/webpvoc34?id=&pf35401=262182)
11. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny № 652 «Pro derzhavne vyznannya dokumentiv pro vyshchu dukhovnu osvitu, naukovy stupeni ta vcheni zvannya, vydani vyshchymy dukhovnymy navchal'nymy zakladamy» [Elektronnyy resurs] // Uryadovyy portal – naynovishi nadkhodzhennya dokumentiv KMU. – Rezhym dostupu do tekstu: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248463457>
12. Pro svobodu sovisti ta relihiyni orhanizatsiyi. Verkhovna Rada URSR; Zakon vid 23.04.1991 № 987 – KhII, chynnyy [Elektronnyy resurs] // Verkhovna rada Ukrayiny ofitsiynyy veb-portal. – Rezhym dostupu do zakonu: <http://zakon2.rada.gov.ua/lavs/show/987-12>

13. Rada predstavyla kerivnytstvu derzhavy sviy shlyakh zakonodavchykh zmin u sferi svobody sovisti [Elektronnyy resurs] // Vseukrayins'ka Rada Tserkov i relihiynykh orhanizatsiy ofitsiynе internet-predstavnytstvo. – Rezhym dostupu do tekstu: <http://vrciro.org.ua/ua/novyny/93-rada-predstavyla-kerivnytstvu-derzhavy-svij-shlyah-zakonodachyh-zmin-u-sferi-svobody-sovasti>.
14. Relihiya i vlada v Ukrayini: problemy vzayemovidnosyn. Informatsiyno-analitychni materialy do Kruhloho stolu na temu: «Derzhavno-konfesiyni vidnosyny v Ukrayini, yikh osoblyvosti i tendentsiyi rozvytku» 8 lyutoho 2011 r. – K.: [b. v.], 2011. – 82 s.
15. Reshetnikov Yu. Aktual'ni pytannya rozvytku derzhavno-tserkovnykh vidnosyn v Ukrayini [Elektronnyy resurs] / Yuriy Reshetnikov // Rezhym dostupu do tekstu: http://risu.org.ua/ua/index/expert_thought/analytic/39913/.
16. Sahan O. Pomisna tserkva: suspil'nyy zapyt ta problemnist' stanovlennya / Oleksandr Sahan // Relihiya ta Sotsium. Mizhnarodnyy chasopys. – Chernivtsi: Chern. nats. un-t, 2015. – № 3 (19). – S. 28 – 33.

Vasyl Balukh

Relations between the state and religious organizations: Ukrainian realities and problems

The article is devoted to the analysis of status and problems of legal regulation of state-confession relations in the independent Ukraine. It is noted that thanks to the joint efforts of public authorities (Verkhovna Rada and the Cabinet of Ministers), All-Ukrainian Council of Churches and religious organizations, scientists and the public it was managed to solve a number of pressing issues of state-religious relations in Ukraine at the legislative level, namely it was granted to religious organizations to establish secondary schools; the specialty "Theology" was introduced to the list of state specialties, according to which specialists in educational levels "Bachelor" and "Master" are trained; expanded social benefits for students and teachers of clerical educational institutions at the same level with audience and employees of state educational institutions; partially implemented the Chaplaincy (pastoral care) Institute in military and other armed formations, although unified model has not been developed. Unfortunately, issues of the introduction of a simplified procedure of holding peaceful activities by religious organizations; complete returning earlier expropriated cult property to religious organizations still remain unresolved; the registration procedure for religious organizations was not finally determined; "The concept of state-confession relations" requires immediate adoption as separate state-legal act, etc.

However, the most important and the most necessary vital problem for Ukraine remains the constitution of the Ukrainian Local Orthodox Church that requires the joint efforts of all parties – the state, the Church, scientists and the public.

Keywords: State, Church, and the WCC PO, Verkhovna Rada, Cabinet of Ministers, state-confessional relations, religious organizations, Ukrainian Local Orthodox Church, law, concept, resolution.

Надійшла до редакції 15.02.2016 р.